

הדף היומי

עלון יומי ללומדי הדף היומי יו"ל ע"י "מדרשית הדף היומי פ"ח"
מסכת בבא בתרא - דף עג - עה

!!! מקום זה מיועד להנצחה !!!

סיכום הדף

נושא היום: המוכר את הספינה. הגדות רבה בר בר חנה.

ששמו "אבא" הוא כחמור, מי שהוא "בר בר חנה" הוא שוטה, שהרי לפיו שהחזרת את הכסף היה לך לבדוק האם הלכה כב"ש או כב"ה והיה עליך למנות את הקשרים וחוליות וכו'. **עוד אמר הסוחר הישמעאלי אראה לך את הר סיני**, ראינו סביב ההר יש עקרבים שעומדים בסמורים לבנים. ושמע בת קול האומרת "אוי לי שנשבעתי ועכשיו שנשבעתי מי מפר לי", **הכחונה** שכביכול שואל הקב"ה הפרה על גלות עם ישראל. כאשר סיפר רבה לחכמים, **אמר** כל מי ששמו אבא הרי הוא כחמור, ששמו בר בר חנה, שוטה. שהיה לך לומר לבת קול מופר לך. **אולם רבה בר בר חנה** חשב שהשבעה מתייחסת לשבעה שנשבע הקב"ה שלא יביא מבול על הארץ. **ורבנן** סברו אם מתייחס לשבעה שעל המבול מה הכחונה "אוי לי".

הראה הסוחר את מקום בליעת אנשי קורת, ראו שם שני חריצים באדמה שעולה מהם עשן, לקח הסוחר צמר טבלו במים ונעץ את הצמר בראש הרומח והכניסו שם ונחרך מחמת חום הגהינים למרות שהיה הצמר ספוג במים. **אמר לי** הקשב ותשמע, ושמעתי שאומרים משה אמת ותרותרו אמת ואנחנו בדאים. **ואמר אותו סוחר** כל חודש מסובבים אותם לכאן וצועקים כך.

עוד הראה הסוחר לרבה את **המקום שמתחברים השמים לארץ**, הניח רבה את סלו על חלון הרקיע ועמד להתפלל, כשסיים גילה שנעלם סלו, שאל את הסוחר האם יש כאן גנבים, אמר הסוחר זב גלגל הרקיע והמקום שהנחת את הסל נמצא במקום אחר תמתין עד מחר ותמצא את הסל.

סיפר ר"ח, שהייתי בספינה ראיתי דג שהוציא ראשו מן המים ושני עיניו דמו לירח מאיר, ויצאו מים מנחיריו כנהרות שבסורא.

סיפר רב ספרא, שהייתי בספינה ראיתי דג שהוציא ראשו מהמים והיו לו קרניים שהיה כתוב בהם אני בריה קטנה שבים וגודלי 300 פרסה, ואני הולך לפיו של ליתן. **אמר רב אשי** זה עז שבים שחופרת בקריה לצורך מזונותיה.

סיפר ר"ח, הייתי בספינה וראיתי ארגז במים שהיו בו אבנים טובות ומרגליות, וסביב הארגז הסתובבו דגים מסוג "כרשא". ירד אמודאי להוציא את הארגז וזו הדג ורצה לחתוך את ירכו של האמודאי, זרק עליו חומץ וברח הדג, יצאה בת קול ואמרה מה יש לכם לקחת את **הארגז המיועד** לאשתו של רבי חנונא בן דוסא שעתידה להניח בארגז זה תכלת לצדיקים בעולם הבא.

סיפר רבי יהודה הנידא, כאשר היו בספינה ראו אבן טובה שתנין מסתובב מסביבה, ירד אמודאי כדי לשלות את האבן ובא התנין להטביע את הספינה, באה נקבת העורב וחתכה את ראשו של התנין, מרוב דם נהפכו המים לאדומים, בא תנין אחר נטל את האבן ותלה אותה על התנין הראשון, וחי. **שוב** רצה לבלוע את הספינה ובאה נקבת העורב וחתכה את ראשו, **לקחתי** את האבן הטובה ושמנו בספינה, היו ברשותינו ציפורים מלוחים לצורך אכילה והנחננו את האבן עליהם, חיו לקחו את האבן ועפו.

למדו בברייתא, ר"א ור"י באו בספינה, ר"א ישן, לפתע הודעת ר"י, ומחמת כך התעורר ר"א, **ושאלו** לפרש הדבר, **אמר לו** ר"י מאור גדול ראיתי בים, **ואמר לו** אולי ראית עין של ליתן שנאמר "עניו כעפעי שחר".

אמר רב אשי אמר לי הונא בר נתן, פעם הלכו במדבר, היה עמהם ירך בשר, פתחו את הירך לצורך ניקור, הניחו את הבשר על העשבים והלכו ללקט עצים לצורך צליית הבשר. **כאשר** חזרו מליקוט העצים כל חלקי הירך התחברו יחד, וצלו. כשחזרו לאותו מקום לאחר שנה, הנחלים עדיין לחשו. **אמר להם אמיתר**, העשב הוא "סמתר" שדרכו לחבר. והנחלים מעץ "רותם" שאינם כבים מהר.

"ויברא אלוקים את **התנינים הגדולים**" **בבבל** ביאר, הכוונה ל"ראם" שבים. **ר"ח** ביאר ליתן זכר שזוקף כבריח. וליתן נקבה שמקף את כל העולם. **ונאמר** "ביום ההוא יפקוד ד" וכו' ליתן נחש ברר ועל ליתן נחש עקלתון".

אמר רב יהודה בשם רב, כל בריאה שברא הקב"ה זכר ונקבה בראם, ואף ליתן נחש בריח וליתן נחש עקלתון נבראו זכר ונקבה, **ואם היו פרים** ליתן נחש עקלתון לעתיד לבא. הנהגה, לכן הקב"ה סירס את הזכר והרג את הנקבה ומלחה ליתן נחש עקלתון לעתיד לבא. **והראיה** שמבאר בלשון הפסוק הנזכר שלעתיד לבא "ופקד ד" את התנין כמו ש"והרג את התנין שבים". נאמר בתהלים **"בהמות בהרי ארץ"** מתייחס לשור הבר שרועה בכל יום אלף הרים, הקב"ה בראם זכר ונקבה ואם היו מחריבים היו מחריבים את העולם, הקב"ה סירס את הזכר וציון את הנקבה שלא תתאוו לזכר, **ושמרה לצדיקים לעתיד לבא**. **אומרת הנחם** שאצל הליתן לא היה מספיק לצנן את הנקבה כיון שדגים פרוצים. ולא הרג את הזכר וסירס את הנקבה, **י"א** שבשר הנקבה עדיף לסעודת הצדיקים לעתיד לבא. **י"א** "ליתן זה יצרת לשחק בו" ואין זה מדרך ארץ לומר כך על נקבה. **הקב"ה** לא הרג את נקבת השור ולא מלחה לעתיד לבא, כיון שבשר מלוח אינו כ"כ טוב כדגים מלוחים לזמן רב.

עוד אמר רב יהודה בשם רב, כאשר רצה הקב"ה לברוא את העולם אמר לשר הים שיבלע את המים שבעולם וכך תראה היבשה, **אמר שר** אין לי מקום לקבל מים נוספים, מיד בעט בו הקב"ה והרגו, וזה מה שנאמר באיוב **"בכחו רגע הים ובתבונתו מחץ אפסר"** **אמר רבי יצחק** למדנו ששמו של שר הים "רבה". מחמת שמת שר הים לא היה אפשר לעמוד בריחו, אלא הקב"ה כיסהו במים, שנאמר "כמים לים מכסים" ותקרא "לשרה של ים מכסים".

אמר רב יהודה בשם רב, מקורו של הירדן ממערת פמיס, וכך למדו בברייתא שיוצא ממערת פמיס והולך לים סיבכי, טבריא ומתגלגל לים הגדול עד שמגיע לפיו של ליתן

במכירת ספינה כלול: תורן (עמוד גבוה שמחברים אליו את המפרשים, שנאמר "ארז מלבנון לקחו לעשת תרן עליך", **נס** (מפרש, היינו בד מתוח שבעת מתיחתו תשוט הספינה מחמת הרוח, **שנאמר** "שש ברקמה ממצרים היה מפרשך להיות לך לנס"). **עונין** (למד רבי **חיא** שזה ה"עונן", היינו מתכת כבדה המחוברת ע"י חבל עבה וארוך לספינה וכאשר זורקים את המתכת לים הספינה עומדת על מקומה. **שנאמר** "הלחן שחברנה עד אשר יגדלו הלחן תעננה בלבתי היות לאיש", **למדנו** שלשון **עון** הכוונה עיכוב). **וכל מה שמסייע בעיקר השיט**. **אמר רבי אבא** "משוטים" נקראים "מנהיגין" (שנאמר "אלונים מבשן עשו משוטיך" **וי"א** "וירדו מאניותיהם כל תפשי משוטי"). **לא כלול**: עבדים, שקים וסחורה. אם אמר מכורה היא ומה שבתוכה, מוכר הכל.

למדו בברייתא, במכירת הספינה כלול, כבש לעלות לספינה ובור המים הנועד לשתייה בימי ההפלה. **לדעת רבי נתן** כלול אף ביצית, היינו סירה קטנה, **וכן לסומכוס** כלול דוגית, **וביארה הנח"ל** שלא חולקים אלא במקומו של **רבי נתן** בבל נקרא בוצית, **ולדעת סומכוס** נקרא דוגית ע"ש "ואחריכך בטירות דונה".

אמר רבה, סיפרו לי יורדי הים שהגל הבא להטביע את הספינה יש בקצהו ניצוצות של אש לבנה והוא מהמלאך הבא להזיקה, **וכדי להניצל** מכים במקל שכתוב בו "אהיה אשר אהיה קד" שצבוקת אמן אמן סלה", ונח הגל מדעפו.

עוד סיפרו יורדי הים לרבה, בין גל לגל יש מרחק של מאה פרסה וגובה כל גל הוא 300 פרסה. **פעם אחת** השליך אותו הגל עד שראה את המקום של הכוכב הקטן ביותר והיה נראה לו כמקום גדול של 40 כור של חרדל, ואם היה הגל משליכו יותר גבוה היה נשרף מההבל היוצא מהכוכב.

גל שאל את הגל שהנביא, האם השארת משהו שלא שטפת. **אמר לו** תראה מה כמו וברותו של בורא העלם שאין לי לצאת כמלא עובי חוט מהחול, **שנאמר** "האוותי לא תיראו נאם ד' אם מפני לא תחילו אשר שמתי חול גבול לים חק עולם ולא יעברנו".

אמר רבה, ראיתי שד שרץ על החומה ומתחתיו רץ פרש ולא יכל השד להזיק לפרש אף שרץ השד במהירות, היות והקב"ה שמר על הפרש. **פעם אחת** היה ב' פרידות שהיה עליהם אוסף ועמדו על הגשר שעל הנהר ושיד קפץ מגב פרידה אחת לשניה, והיו לו בידיו ב' כוסות מלאים ביון ושפך את היון מאחת לשניה ולא טפסף מאומה על הרצפה למרות שבאותו היום היה רוח סערה, **עד ששמע מלך** השדים והרגו שאין דרכם להיראות לבני האדם. **עוד אמר רבה** שראה ראם ביום היוולדו והיה כה גדול ששיעורו **כחר חבר** שגודלו 4 פרסאות. **שיעור** צווארו 3 פרסאות, **וישעור** מקום הנחת ראשו על הקרקע פרסה וחצי, והטיל רעי וסכר את נהר הירדן.

עוד אמר רבה שראה צפרדע ששיעור גודלה כ"אקרא הגרונאי" ששיעורו 60 בתים, בא תנין ובלע את הצפרדע, ונקבת עורב בלעה את התנין, וישבה על אילן, **מבואר** כמה כוחו של אותו אילן שהחזיק משא כבד כזה. **ואמר רב פפא בר שמואל** אם לא הייתי שם לא הייתי מאמין.

עוד אמר היינו בספינה וראינו דג גדול שעל נחיריו יושב שרץ קטן והרג את הדג, מי הים פלטו את הדג ומחמת גודלו החריב 60 כרכים כאשר נפל ליבשה, בשרו הספיק לבני 60 מחוזות, **ועוד** מלחו את בשרו שנותר לעוד 60 מחוזות, ומגלגל עין אחת של אותו דג מילאו 300 חביות של שמן. **ולאחר** שנה ניסרו את עצמותיו כדי לעשות מהם סככה לצל, והתחילו לשקם את ההריסות של 60 המחוזות.

עוד אמר רבה, ראינו דג גדול שהיה חול על גבו שגדלו שם עשבים וכו' והיה מקום לחשוב שזה אי ככל האיים, עליו על גבו ואפינו ובישלנו, **בעת** שהתחמם גופו מחמת האש התהפך, ואם לא היה בסמיכות ספינה היינו טובעים.

עוד אמר רבה, שטנו בספינה שהייתה מהלכת מסנפיר אחד הנמצא בראש הדג לסנפיר שני, הספינה שלנו שטה מרחק זה במשך ג' ימים וג' לילות, הדג הילך כנגד הרוח ואנחנו שטנו יחד עם הרוח, **ואל תאמר** שהספינה לא הייתה איכותית, שהרי אמר רב דמי שבישעור הזמן שמחממים קמחים הספינה שטה 60 פרסאות, והספינה יותר מהירה מחץ שנורה ע"י פרש. **אמר רב אשי** לזה דג קוראים "דג קורא" והוא מהדגים הקטנים שבים.

עוד אמר רבה, היינו בספינה וראינו ציפור שעומדת במים, המים הגיעוהעד קרסולה וראש הציפור הגיע עד השמים, אמרנו אם המים עד קרסול הציפור כנראה שאינם גבוהים, **ויצאה בת קול** ואמרה שלפני שבע שנים נפל במקום זה גרזן ועדיין לא הגיע לקרקעית מחמת שרדמת המים הזקה. **אמר רב אשי**, עוף זה הוא "זיז שדי" שנאמר "ידעתי כל עוף הרים זיז שדי נעמד".

עוד אמר רבה הלכנו במדבר וראינו אוזים שמנים שמרוב השומן נשרו מהם הנוצות, ומתחתם היו נחלי שומן, **ושאלתי** אותם האם יש לנו חלק בכס לעולם הבא, אחד הרים את הכנף ושני הרים את הירך, והראו את החלקים המשובחים המוכנים לת"ח לעולם הבא. **שבאנו לפני ר"א** אמר עתידין ישראל לתת את הדין שמחמת העונות מתעכב המשיח ויש צער בעלי חיים לאותן אוזים מחמת שומן.

עוד אמר רבה, הלכנו במדבר והתלווה אלינו ישמעאלי שע"פ **חוש ריתו** ידע להיכן הדרך מובילה או מה המרחק למים, ניסו להטעות אותו ולא הצליחו. **אותו סוחר** אמר להראו לך את **מתי דור המדבר**, הלכנו לאותו מקום והיו נראים כישנים מחמת שכרות יין, וסכבו על גבם, ברכו של אחד מהם הייתה כפופה כלפי מעלה, ואותו סוחר עבר תחתיו כאשר הוא רוכב על גמלו ורומחו בידו, **אמר רבה** חתמתי כנף הציצית של אחד מהם כדי ללמוד הלכותיה, ולא הצלחתי ללכת, **אמר הסוחר** אולי נטלת דבר מה, שידוע שמי שנטול משהו לא יכול להמשיך בדרכו עד שישב. **ההוא** רבה והמשיכו בדרכם, **אמר החכמים** מה

הדף היומי

עיונים על הדף

אמונה בדברי חכמים.

"ושעריך לאבני אקדה", דרש ריו"ח, עתיד הקב"ה להביא אבנים טובות ומרגליות בגודל של ל' אמה על ל' אמה, וכו'. לגלג אותו תלמיד והרי לא מצאנו אבנים טובות בגודל של ביצת עוף קטן וכו'. נתן בו עינו ונעשה גל של עצמת.

ודבר המעשה הוא פלא - א. מדוע המתין רבי יוחנן בקפידה על אותו תלמיד, מדוע בשעה הראשונה שלגלג לא התחייב בעונשו. ב. מדוע עונשו כה גדול, לא חלק בדבר הלכה, לא שינה מאומה מהתורה הקדושה, כל חומרה יכל לקבל על עצמו, היה בו איזשהו חוסר אמונה בדברי חז"ל, מה בכך. כמובן לא באנו לדון בחטאי הקדמונים, את אותו "תלמיד" תלמידו של ריו"ח, אלא הנוגע לנו.

כתב בדרשות הר"ן (דרוש חמישי) "כמו שנצטוונו לילך אחר הסכמתם במשפטי התורה, כן נצטוונו לכל מה שאמרו לנו על צד הקבלה מהדעות ומדרישי הפסוקים, יהיה המאמר ההוא מצווה או לא יהיה, ישראל הנוטה מדבריהם אפילו במה שאינו מביאורי המצות, הוא אפיקורוס ואין לו חלק לעוה"ב! ומביא הר"ן כמה ראיות, ומביא את הסוגיא שלנו שלגלג אותו תלמיד על דברי ריו"ח, הרי מה שאמר כאן רבי יוחנן אינו דין וחוק מחוקי התורה, ואף על פי כן העלו כאן שהוא מדברי אפיקורסות, שהוא בזה דבר השם יתברך, שאינו מאמין לתי שהוא מצווה להאמין.

מעתה, אמנם ריו"ח שמע את שאלתו של אותו תלמיד, איך יתכן במציאות שיהיה אבנים טובות בגודל של ל' אמה, אולם עדיין היה מקום ללמוד בשאלתו, שאלת הבנה ולא שאלת תמיהה ולגלוג על דברי חז"ל, רח"ל (ועי' תוס' חולין נז, ב). אך כאשר ראה ריו"ח שאותו תלמיד ראה את האבנים, ואז האמין, כאן בא ריו"ח בתביעה, והרי מן הדין אנו מצווין להאמין לחכמים אף על צד הקבלה ומדרישי הפסוקים וכו', ולא רק בהסכמתם במשפטי התורה. ולכן נענש בעונש כה חמור, שמי שאינו מאמין בדברי חז"ל הרי הוא בכלל בזה דבר השם יתברך, ולכן נענש רק כאשר הוכיח שלא האמין עד עתה.

עשן בחופה למה?

הענין ב"עשן" בחופות, ביאר רבי חנינא שכל מי שעניו צרות בתלמידי חכמים בעוה"ז, מתמלאות עינו בעשן לעוה"ב.

החיד"א במחזיקי ברכה (או"ח רי, יג) הביא בשם בן החסד לאברהם שאחר פטירת הגאון רבי בשדי פולסטארו ז"ל, חלם שהשביע את הרב הנ"ל בשם ד', שידו לו מה אומרים בשמים על שתיית הטאב"ק, ואמר לו שהשוטה ביו"ט משמתין אותו, אם שותה בתשעה באב, מקלליו אותו, וכן אם שותה תחת חופת חתנים, ואמרו לפנינו בסוגיא "עשן בחופה למה?"

הביא בשדי חמד (ז"ט עמ' 408 אות ג) בשם השבט מוסר שמי שמעשן תחת החופה נענש לעולם הבא בסימיו עיניים. והביא מהחינא וחסדא שהסתפק, אם נמצא תחת החופה ממש אולם הסיגר ארוך והעשן יוצא מחוץ לחופה האם יש מקום להקל, וכתב שקשה להקל מאחר ואין לנו עסק בנסתרות.

עשן חופות שהיה לאדם הראשון.

אמר רבי חמא ברבי חנינא, הקב"ה עשה לאדם הראשון עשר חופות, וכו'. וכך מבואר בפרקי דר"א (פרק יא) עשר חופות עשה הקב"ה לאדם הראשון בגן עדן וכלם של אבנים טובות ומרגליות ושל זהב, והלא לחתן אין עושין לו אלא חופה אחת, ולמלך עושין לו שלש חופות, ולחלוק כבוד לאדם הראשון עשה לו הקב"ה עשר בגן עדן, שנאמר בעדן ק אלקים הייתה כל אבן יקרה, הרי אלו עשר חופות, והיו המלאכים מתופפים בתופים ומרקדין בנקבים מלאכת הפוך ונקבין. וכו' עיי"ש.

ב' ברכות בברכת הנישואין יש בהם זכר לאותם עשר חופות, "שמח תשמח רעים אהובים כשמחך יצריך בגן עדן מקדם" - ברכה זו היא לחתן והכלה. ובברכה זו אנו מבקשים רחמים על החתן והכלה שהם רעים אהובים ויצליח ד' לרכם ובוזגם כמו שהקב"ה שימח את האדם וחווה בגן עדן מקדם.

ובבואר בבבאבבית רבה (פרשה ח, יג) שהקב"ה נטל כוס של ברכה וברכן וגבריאל ומיכאל הם היו השושבינין. ובהמשך כתוב שהיה מקשטה בכד' תכשיטין ואח"כ הביאה לו. בסיום אותה ברכה מברכים "בא"ה משמח חתן מלה" כאן נאמר חתן וכלה, היות והברכה והתפילה היא על כל אחד ואחד מהם ולא נאמר "חתן עם הכלה" שאז היה במשמע שהברכה היא על החתן שישמח הוא עם כלתו. וכאן התפילה היא על כל אחד בצורה עצמאית שהקב"ה שימח וכלו להם מזונותיהם. ולא בתורת "זוג". ועוד ביארו, שהיות ועדיין לא נגמרו הברכות מוגדר עדיין בתורת "כלה בלא ברכה אסורה לבעלה" ורק בברכה אחרייתא שם נאמר "חתן עם הכלה".

"אשר ברא ששון ושמחה חתן וכלה גילה רינה דיצה וחדוה אהבה ואחוה ושולם ורעות", ביארו בסדר התפילות, נאמרו כאן עשר לשונות שכולם מתייחסים לבריאה שברא ד' לצורך החתן והכלה והם כנגד עשר חופות שעשה הקב"ה לאדם הראשון בגן עדן.

שנאמר "יבטח כי יניח רדן אל פיהו", ואמנם הפסוק הזה נאמר בשור הבר, ביאר רבא בר עולא, ששור הבר בטוח כל זמן שמניח ירדן בפיו של לוייתן.

אמר רב דימי בשם ריו"ח, "כי הוא על ימים יסדה ועל נהרות יכוננה", שבעה ימים וארבע נהרות שמקיפים את ארץ ישראל. הימים: טבריא, סדום, חילת, חילתא, סיבכי, אספמיא והים הגדול. **נהרות**: ירדן, ירמוך, קירמוין ופיגה.

אמר רב דימי בשם רבי יונתן, עתיד גבריאל לעשות מלחמה עם הלוייתן, ואם הקב"ה לא יעזור לגבריאל לא יוכל.

אמר רב דימי בשם ריו"ח בשעה שלוייתן רעב מוציא הבל מפיו ומרתיח את המים שבמצולות, וריחו קשה ביותר ואם לא היה מכניס ירכש לכן עזן און כל בריה יכולה לעמו בריחו. **בשעה שצמא** עושה תלמים בים. **אמר רב אחא בר יעקב** שלאחר חסרון המים מחמת שתייתו של לוייתן חוזר התהום לאיתנו לאחר שבעים שנה.

אמר רבה בשם ריו"ח, עתיד הקב"ה לעשות **סעודה לצדיקים** מבשרו של לוייתן, ואת הנותר מחלקים אותו ועושים בו סחורה בשוקי ירושלים.

אמר רבה בשם ריו"ח מהעור של הלוייתן עתיד הקב"ה לעשות סוכה לצדיקים. מי **שזכה** עושים לו סוכה מד' צדדים וגו', מי **שלא זכה** פורסים לו רק סיכוך מלמעלה. מי **שזכה** עושים לו צלצל, **אם לא זכה** עושים לו ענק. מי **שזכה** עושים לו ענק. מי **שלא** עושים לו קמע. **אחד שאר העור פורס הקב"ה** על חומות ירושלים וזיוו בוהק מסוף העולם ועד פשו. "ושמתי כדכד שמשתיך", **אמר רבי שמואל בר נחמני** נחלקו המלאכים גבריאל ומיכאל או שנחלקו יהודה וחזקיה בני רבי חייא, האם "שוהם" או "שיפה", **אמר הקב"ה** החומות יהיו מזה ומזה. "**ושעריך לאבני אקדה**", **דרש ריו"ח**, עתיד הקב"ה להביא אבנים טובות ומרגליות בגודל של ל' אמה על ל' אמה, וחוקק בהם פתח של ל' אמה על ל' אמה, ומעמידם בשערי ירושלים. **לגלג אותו תלמיד** והרי לא מצאנו אבנים טובות בגודל של ביצת עוף קטן איך נמצא בשיעור של ל' אמה, לאחר זמן הפליגה ספינתו וראה מלאכי השרת שישבים ומנסרים אבנים טובות ומרגליות בגודל של ל' אמה על ל' אמה **וחקוק** בהם פתח של ל' על כ' אמה, **שאל אותו תלמיד את המלאכים** עבור מי אלה, אמרו לו עתיד הקב"ה להעמידם בשערי ירושלים, בא לפני ריו"ח ואמר לו דרוש לך נאה לדרוש, כמו שאמרת כן ראיתי, **אמר לו ריו"ח** אתה אדם ריק אם לא היית רואה לא היית מאמין?? מלגלג על תלמידי חכמים אתה, נתן בו עינו ונעשה גל של עצמת. **שואלת הנח"מ** שמבואר שלעתיד לבא יהיה קומת בני האדם גבוה ביותר, ונחלקו ר"מ ור"י האם מאתיים אמה או מאה אמה, ואיך יעברו בפתח שערי ירושלים כפי שביאר ריו"ח שגובהו כ' אמה. **מבארת הנח"מ** שהפתחים שאמר ריו"ח הם פתחים לאוויר. עוד אמר רבה בשם ריו"ח, עתיד הקב"ה לעשות שבע חופות לכל צדיק וצדיק "וברא ד' על כל מכוון הר ציון ועל מקראה **ענן** יומם ועשן ונגה אש להבה לילה כי על כבוד חפה וסכה תהיה לצל" (נחלקו הראשונים איך מנין השבע חופות), **מלמד** שלכל אחד עושה הקב"ה כפי כבודו.

הענין ב"עשן" בחופות, **ביאר רבי חנינא** שכל מי שעניו צרות בתלמידי חכמים בעוה"ז, מתמלאות עינו בעשן לעוה"ב. "**אש**" בחופה, **ביאר רבי חנינא**, מלמד שכל אחד נכוה מחופתו של חברו מחמת הבושה. **כיוצא בדבר** שאמר הקב"ה למשה רבנו כאשר מינה את יהושע "ונתתה חופת עליו" ומודיק כל כל הווד, זקנים שבאותו הדור אמרו לפני משה כחמה ויהושע רק כלבנה, אוי לאותה בושה.

אמר רבי חמא ברבי חנינא, הקב"ה עשה לאדם הראשון עשר חופות, שנאמר "בעדן גן אלקים היית כל אבן יקרה ומסכתך אדם פטדה ויהלם תרשיש שהם וישפה ספיר נפר וברקת זהב", **למר זוטרא** מונים אף "כל אבן יקרה" וא"כ יש אחת עשרה. **אמר ריו"ח** הזהב היה המין הפשוט שבכולם לכן נמנה אחרון. **המשך הפסוק** "מלאכת תפוך ונקבין בך" **ביאר רב יהודה בשם רב**, שאמר הקב"ה לחיים מלך צור, בשעת בריאת האדם ידעתי שתמרוד ותעש עצמך אלוה, לכן בראתי באדם נקבים להוצאת הרעי. **וי"א** שאמר הקב"ה ידעתי שימרוד מלך צור ולכן קנס מיתה על האדם.

בפסוק הנ"ל שיעשה הקב"ה לצדיקים שבע חופות כתוב "**ועל מקראה**", **ביאר רבה בשם ריו"ח**, ירושלים של עוה"ז כל הרוצה, בא. **אולם** בירושלים אין עולים רק המזומנים.

עוד אמר רבה בשם ריו"ח, עתידים הצדיקים להיות נקראים ע"ש הקב"ה, שנאמר "כל הנקרא בשמי ולכבדי בראתיו יצרתיו אף עשיתיו". **אמר רבי שמואל בר נחמני בשם ריו"ח**, שלשה נקראו ע"ש הקב"ה, "**צדיקים**", מהפסוק הנזכר. "**משיח**", שנאמר "זה שמו אשר יקראו ד' צדקנו". ו"**ירושלים**", שנאמר "סביב שמונה עשר אלף שם העיר מיום ד' שמה", **ודרש ריו"ח** ש"שמה" לא מתפרש על ירושלים, אלא משלשון "שם".

אמר ר' לעזריה לאדם המלאכים יאמרו לפני הצדיקים "קדוש" כדרך שאומרים לפני הקב"ה, שנאמר "והיה הנשאר בציון והנותר בירושלים קדוש יאמר לו".

אמר רבה בשם ריו"ח עתיד הקב"ה להגביה את ירושלים שלש פרסאות למעלה, שנאמר "וראמה ישיבה בתחתיה" **והכוונה** יתחתיה, **היינו** גובה לעתיד יהיה כאורה היום, **ואמר רבה אמר ר' יהושע סבא** שראה אותו ר' ירמיהו על עתה הוא ג' פרסאות. ואין לומר שיהיה צער לעלות למעלה, שנאמר "מי אלה כעב תעופינה וכיונים אל ארבתיהם". **אמר רב פפא** למדנו שהמרקח לענן הוא ג' פרסאות כמו שלמד ריו"ח שהעליה לירושלים, ללענן.

אמר רבי חנינא בר פפא, בתחילה רצה הקב"ה לתחום את גבולות ירושלים שלא תגדל לאורך ולרוחב, **אמר מלאכי השרת** יש הרבה מקומות בעולם שלא הציב הקב"ה גבולות, האם דווקא על ירושלים שזה מקום שמו של הקב"ה המקדש שם צדיקים שם, האם יש לצמצמו, **הסכים** הקב"ה "ויאמר אלו רוצ דבר אל הנער הלז לאמר פרזות תשב ירושלים מרב אדם ובהמה בתוכה" היינו שנשארה ירושלים ללא גבולות כערי הפרזות.

אמר ר' לעזריה עתיד הקב"ה להוסיף על ירושלים (לשטת הרשב"ם) אלף גינות כמנין טפ"ף, אלף מגדלים כמנין קפ"ל, אלף ארמנות כמנין "ליציו", אלף ושניים ארמונות קטנים כמנין שיל"ה, **וכל** אחת תהיה כעיר ציפורי. **ואמר רבי יוסי** ראיתי את ציפורי בשלוותה והיו בה 180,000 שווקים כמו כורכי קידירה.

בבבואת יחזקאל לגבי בית המקדש השלישי כתוב "והצלעות צלע אל צלע שלש ושלשים פעמים", **ביאר רבי לוי בשם רב פפי בשם רבי יהושע דסכני**, אם לעתיד לבא ירושלים תהיה גדולה שלש מעתה, יהיה בה מדורים של שלשים. ואם תהיה גדולה **פי שלשים**, המדורים יהיו של ג'.

הדרך היומית

הקדמה לסוגיית - אגדות רבה בר בר חנה (ב"ב עג, א - עה, ב)

בדפים הקרובים, תחילת פרק "המוכר את הספינה" נלמדים ברתת ובזיע אחת מן הסוגיות הקשות והקדושות שבש"ס, שאף בלימוד ראשוני ברור מעל כל ספק - "הלא דבר הוא" - עומק לפנינו מעומק, רובד פנימי עמוק ביסודו, מורכב בשורשו, דברים הרחוקים מהתפיסה הלקויה של בן זמננו, חזות עמומה לבן מקומנו, רחוקים אנו שנות אור מדברי חז"ל שבאו לומר, לבטא, לרומם ולקלס לקודשא בריך הוא - כדברי הרשב"ם לפנינו, באו לרמוז סיבות ומסובב את תוכן הבריאה הפנימי, בעומק דברי הרמח"ל, והחביאו מאיתנו את היסודות הפנימיים של ההבנה המושתתת יסודות החומר בבריאה, ע"פ ביאורו של הרמב"ם.

הלא דבר הוא - נלקט מעט מיני ים, בהקדמה לסוגיות אגדות רבה בר בר חנה, ואגדות הש"ס בכלל. יש הרבה מן הקדמונים שגרסו בכל המקומות "הגדות" ולא "אגדות", "הגדות רבה בר בר חנה" באו לומר לנו, לאלפנו - להחכים את החכם בסוד ד'. (עי' מבוא ל"פירושי ההגדות" לחידושי הרשב"א, הערה 2, הוצאת מוסד הרב קוק, ירושלים תשנ"א)

בספרי פרשת עקב - "דורשי רשומות אומרים" רצונך שתכיר מי שאמר והיה העולם, למוד הגדה שמתוך כך אתה מכיר את הקב"ה ומדבק בדרכיו."

כנראה משורש הדברים, ביאר הרשב"ם בתחילת דברי רבה בר בר חנה, "כל הני עובדי דקא חשיב משום מה רבו מעשיך ד' ומהן להודיע מתן שכרן של צדיקים לעתיד לבא או לפרש מקראות האמורים בספר איוב המדברים בעופות גדולים ובהמות ודגים גדולים שכל שיחת תלמידי חכמים צריכה תלמוד". עכ"ל.

הריטב"א בהקדמה לזאת הסוגיא כתב, יש במעשיות שבפרק זה ענינים זרים לבני אדם לפי שלא הורגלו בהם, והם דברים קרובים מאד להיודעים בטבעם כענין גודל הדגים שבים וגודל סערת גלי הים. ויש גם במעשיות אלו ענינים נרמזים שלא היו נראים להם במראית העין אלא במראה החלום, וזה כי כשהחכמים הולכים בים אוקיינוס ורואין שם נפלאות השם יתברך וגם שהם שם מתבודדים מחשבים בענינים נוראים ונפלאים ובעת השינה נראה להם כענין הרהוריהם ענינים נפלאים מורים על הענין. והגאונים כתבו כי כל היכא דאמרין הכא "לדידי חזי לי" במראה החלום היה כשהיה מהלך בים אוקיינוס. ומפני שיש טופלי שקר מלגלים על דברי רבותינו ז"ל נרמז בקצת הענינים האלו קצת רמזיהם הקרובים יותר לפשט, וישמע חכם ויוסף לקח.

הרמב"ם בהקדמה לפירוש המשניות, הקדמה המושתתת על יסוד אמונת נותן התורה, וסדר השתלשלות נתינת התורה ע"י מעתיקי השמועה דור דור ודורשיו מעת עומדנו על הר סיני, דרך חכמי המשנה והתלמוד וכו', מצוין הרמב"ם בכוונתם של רבינא ורב אשי בסדר התלמוד בבלי, ובענין הרביעי כתב הרמב"ם, ענינו הוא הדרש הנמצא בתלמוד. והרמב"ם מאריך מאוד לבאר, מדוע נכתב בצורה של דרש, מדוע יש בו דברים המפולאים מבן אנוש, שפעמים נראים רחוקים מהבנת השכל האנושי. ונביא את דבריו, אמנם ארוכים הם, אך יסוד ושורש בעקרי הדת הם.

הדרש הנמצא בתלמוד - אין ראוי לחשוב שמעלתו מעוטה ותועלתו חסרה, אבל יש בו תבונה גדולה, מפני שהוא כולל חידות פליאות וחמודות נפלאות. כי הדרשות ההם, כשיסתכלו בהם הסתכלות שכלי, יובן בהם מהטוב האמתי, מה שאין למעלה ממנו, ויגלה מהם מן הענינים האלקיים, ואמתות הדברים, מה שהיו אנשי

החכמה מעלימים אותו ולא רצו לגלותו, וכל מה שכלו בו הפילוסופים דורותיהם. ואם תביט אותו על פשוטו, תראה בו ענינים רחוקים מן השכל, שאין למעלה מהם. ועשו דבר זה לענינים נפלאים, **האחד מהם**, לטוש רעיוני התלמידים וללבב לבותם. **ועוד כדי לעזור עיני הכסילים**, שלא יזהירו לבותם לעולם, ואילו היו מראים להם זוהר האמתות, יסבו פניהם מהם, כפי חסרון טבעיהם, שנאמר בהם ובדומיהם, אין מגלין להם את הסוד, מפני שאין שכלם שלם כדי לקבל האמתות על בוריים.

וכן החכמים לא היו רוצים לגלות קצתם לקצתם סודות החכמה. וכבר זכרו (חגיגה יג), שאיש מן החכמים נכבד פיתה לאנשים בקיאים בחכמת מעשה בראשית, והוא היה בקי במעשה מרכבה, ואמר להם, למדוני מעשה בראשית ואלמדכם מעשה מרכבה, ואמרו טוב הדבר. וכאשר למדוהו מעשה בראשית, נמנע הוא מללמוד להם מעשה מרכבה. וחס ושלוש שעשה זה מפני רוע לב, למנוע החכמה, או בשביל שיהיה לו יתרון עליהם, שחמדות האלה מגונים באחד מהטפשים, קל וחומר באלו החסידים הנכבדים. אבל עשה הדבר, בשביל שראה בעצמו ראוי לקבל מה שיש אצלם, ושאינם ראויים לקבל מה שיש אצלו. והביא על ענין זה דברי שלמה, (שה"ש ד), דבש וחלב תחת לשונך. ופירשו עליהם השלום ואמרו, שענין דבר זה שהחכמות המתקוות שהנפש תנעם בהם, כמו שינעם החיך בדבש וחלב, צריכים להסתירם, ושלא יזוהר בהם, ואל יעלו על שפת לשון בשום פנים. וזהו שאמר תחת לשונך, שהענינים האלה אינם ממה שראוי ללמוד ולהגות בהם בישיבות החכמה. ואולם ירמזו בכתוב מהם רמזים נעלמים, וכשיגלה הקב"ה מסוה הסכלות, מלב מי שירצה, אחרי אשר יגע וירגיל בחכמות, אז יבין מהם כפי שכלו.

ואין לאדם עם החכמה ודרישתה וההשתדלות, אלא לעזוב עניניו ביד הבורא, ולהתפלל אליו, ולהתחנן לבוניהו ולהורותו ולגלות לו הסודות הגנוזות בכתוב. כמו שמצאנו דוד ע"ה עשה כן, באמרו (תהלים קיט), גל עיני ואביטה נפלאות מתורתך. וכשיגלה הקב"ה את עיני האדם, ויראה לו מה שהראה, ראוי לו לגנוז, כמו שאמרנו. ואם ירמוז מהם במעט, ירמוז למי שיש לו שכל שלם ונודעה אמתתו. כמו שבארו וגלו במעשיות רבות בתלמוד. ועל כן אין ראוי לאיש חכם לגלות מה שידע מן הסודות, אלא למי שהוא גדול ממנו, או כמוהו, שאם יגלה אותו לכסיל, אע"פ שלא יגנוהו, לא ייטב בעיניו. ועל כן אמר החכם, (משלי כג), באזני כסיל אל תדבר, כי יבוז לשכל מליך. ועוד, שהלימוד להמון העם, צריך שיהיה בדרך חידה ומשל, כדי שיהיה כולל הנשים והנערים והקטנים עד אשר ישלם שכלם, ואז יתבוננו וישכילו עניני הרמזים ההם. ולענין זה רמז שלמה עליו השלום, באמרו (שם א), להבין משל ומליצה, דברי חכמים וחידותם.

ומפני אלו הסבות סדרו החכמים ע"ה דבריהם בדרשות על ענין שירחיקהו שכל הכסיל לפי מחשבתו. ואין ראוי לסמוך החסרון אל הדרש ההוא, אבל יש לחשוב שהחסרון בא משכלו. וכשיראה משל ממשליהם שהוא קשה להשכיל אפילו פשוטו, ראוי לו להשתומם מאד על שכלו, שלא הבין הענין, עד אשר חסרו בעיניו האמונות בתכלית הרחוק. שהרי הדעות יש להם יתרון זה על זה, כפי יתרונות המזגים. וכמו שנמצא מזג איש אחד שהוא ישר ממזג איש אחר, כן יש שכל איש אחד שלם משכל איש אחר. ואין ספק, שאין שכל מי שידע דבר נכבד, כשכל מי שישכיל הדבר ההוא, שהאחד נקרא שכל בפועל, והאחד שכל בכח. ובשביל זה יש דברים שהם בעיני אנשים בתכלית האמת והביאור, ואצל איש אחר הם רחוקים ונמנעים, מהיותם על פי המעלה בחכמה.

ועל כן ראוי שנדין הדרשות ההם לכף זכות, ונטיב לעיין בהם, ואל נמהר להרחיק דבר מהם. אבל כשירחק בעינינו דבר מדבריהם נרגיל נפשנו בחכמות, עד שנבין עניניהם בדבר ההוא, אם יוכלו להבין לבותינו הדבר הגדול הזה. שהרי החכמים אף על פי שהיה להם מן התאוה ללמוד, וטוב הרעיון והיגיעה, וחברת החסידים הנכבדים, והרחקת העולם בכל מה שיש בו, היו מיחסים החסרון לנפשם, כשהם מעריכים נפשותם לפי מה שקדם אותם. והוא מה שאמרו, (עירובין דף נג), לבם של ראשונים כפתחו של אולם, ושל אחרונים אפילו כמחט סדקית. וכ"ש אנחנו, שהחכמה נעדרה ממנו, וכאשר הודיענו הקב"ה, ואבדה חכמת חכמיו ובינת נבוינו תסתתר (ישעיה כט). יהד הכתוב כל אחד ממנו בארבעה דברים, בהולשת השכל, וחוזק התאוה, ועצלות בבקשה החכמה, והזריזות בבצע העולם, ארבעת שפטיו הרעים, ואיך לא נסמוך החסר לנפשותינו, כשנעריך אותה עליהם.

ומפני אשר ידעו עליהם השלום, בענין זה, שכל דבריהם ברורים ונקיים, ואין בהם סיגים, צוו עליהם והזהירו שלא ילעג אדם עליהם. ואמרו (גיטין דף נזב), כל המלעיג על דברי חכמים נידון בצואה רותחת, ואין לך צואה רותחת גדולה מן הכסילות, אשר השיאתו להלעיג. ועל כן לא תמצא לעולם מרחיק דבריהם, אלא איש מבקש תאוה, ונותן יתרון להנאות המורגשות, אשר לא האיר לבו בדבר מן המאורים הבהירים. ומפני שידעו אמתת דבריהם, כלו בעסק ההוא כל ימיהם, וצוו לשקוד עליו כל הלילה ומקצת היום, ושמוהו תכלית החכמה, וכן הוא. ואמרו (פ"ק דברכות דף ח), אין להקב"ה בעולמו אלא ארבע אמות של הלכה בלבד. והשב לבך לזה הדבר, שאם תסתכל אותו על פשוטו, תמצאנו רחוק מאד מן האמת, כאילו ד' אמות של הלכה בלבד היא התכונה הנדרשת, ושאר החכמות והדעות מושלכות אחר גויו. ובזמן שם ועבר ואחריו, שלא היתה

שם הלכה, הנוכל לומר שאין להקב"ה חלק בעולם כלל. אבל אם תעיין זה הדבר עיון שכלי, תראה בו מן החכמות דבר פלא, ותמצאנו אוסף כלל גדול מן המושכלות. ואני אבארם לך, כדי שיהיה לך דמיון לשאר מה שיבוא לידך, ולכך שים לבך אליו כראוי.

למדנו מדברי הרמב"ם את הרוממות בדברי חז"ל במדרשיהם ובדברי חידות הגדלים, רק ע"י לימוד עיוני ורציני, וביטול האישיות העצמית לאור דברי תורתם של חכמינו, מתוך תפילה לבורא העולם שיפתח לבנו בהבנת דברי התורה, אז נמצא את אוסף המושכלות הבאים מתוך טוהר הגדות חז"ל.

המהר"ל ב"באר הגולה" (באר השישי), כתב כך "כי לא באו חכמים לדבר מן הסבה הטבעית כי קטון ופחות הסבה הטבעית, כי דבר זה יאות לחכמי הטבע או לרופאים לא לחכמים, אבל הם ז"ל דברו מן הסבה שמחייב הטבע. והמכחיש דבר זה מכחיש האמונה."

מייסד המהר"ל, יש דברים נגלים ודברים ידועים, יש דברים שהם סיבות ושורשים. מבאר רבי חיים פרידלנדר (שפתי חיים, מועדים ב, עמ' קמו, מאמר "האם יש מחלוקת בין חז"ל לחכמי הטבע?"), ההבדל היסודי בין חז"ל המבארים דבר מה, לבין חכמי הטבע, מעדנים פרופסורים וכד' המגדירים דבר מה, שונה בתכלית היסוד, ואין קשר לב' התובנות. **חכמי הטבע** אומרים "מה", מה הם רואים, כך וכך!, ומה הם שומעים, כך וכך!. לעולם לא יבארו מדוע זה כך, הם מעבדים נתונים ותו לא. הם יכולים לומר ש"קשת" נוצרת ע"י שבירת האור במנסרה הנוצרת ע"י מים, זה מה שרואים וזה מה שמספרים. **חז"ל, אמרו "מדוע"**, מדוע הקב"ה עשה כך וכך, מדוע ברא הקב"ה בחוקות הטבע שיהיה כך וכך, ואלו הם סיבות רוחניות, יסודות ושורשים בהבנת הבריאה. אוי ואבוי אם אחד מחכמי הטבע יחליט לומר דברו ב"מדוע", למה הקב"ה ברא את העולם בצורה זו, זה לא קשור לחכמי הטבע, יסוד זה הוא רוחני. רק חז"ל יכולים להשיב מדוע עשה הקב"ה חוק כזה שבאופן מסוים תראה "קשת", והוא כדי לזכור את הברית.

למדנו מכאן, שחז"ל כלל לא עסקו בחכמת הטבע, אם אמת מה שאמרו חכמי הטבע במהלך מסוים זה או אחר, הם באו להגדיר את שורש הנתונים הרוחניים שעשה ד' יתברך בבריאת העולם.

כתב הרמח"ל (מאמר על ההגדות) "עוד צריך שתדע שדברים רבים מעיקרי הסודות ירמזו חז"ל בענינים מן הטבע או התכונות, וישתמשו מן הלימודים שהיו מלמדים בדורות ההם אנשי החכמה הטבעית והתכונה. **ואמנם אין העיקר להם הענין ההוא הטבעי או התכוני, אלא הסוד שרצו לרמז בזה. ועל כן לא יוסיף ולא יגרע על אמתת הענין הנרמז היות הלבוש המשליי ההוא אשר הלבשוהו אמיתי או לא, כי הכונה היתה להלביש הסוד ההוא במה שהיה מפורסם בדורות ההם בין החכמים, ואותו הענין עצמו היה יכול להתלבש בלבוש אחר כפי המפורסם בדורות אחרים, וכך היה מלביש אותו בעל אותו המאמר עצמו אלו היה אומר אותו בדורות ההם. ועל כל אלה צריך שתדע שחז"ל לשיטתם הולכים שהדברים הגשמיים מתנהגים ומתפעלים מכחות רוחניים למיניהם, דהיינו המלאכים השדים והמזיקים, וכל דברי העולם השפל מתנועעים בהשפעת העליונים, וכן דברי הגשמים עושים רושם ברוחנים. ומי שלא יכיר הדרך הזה אי אפשר לו מעולם לעמוד על דעתם ז"ל כלל ועיקר."**

וכעין זה כבר הבאנו מדבריו לעיל בעיונים על הדף (כה) שכתב ב"אדיר במרום" (צלוחת דמנחה) "האמת הוא אף על פי שהגלגלים והכוכבים הם דברים גשמיים, הנה בתוכם מתלבשין פנימיות מהשרשים, בסוד הספירות של העשיה. וכל הדברים שתמצא שאומרים רז"ל בענין השמש ושאר הכוכבים, שאינן עומדים לפי הנראה לעינינו, **מדבר הכל בזה הפנימיות שלהם**, שבהם עיקר ההנהגה.

ומי שאינו יודע דרכי החכמה אינו יכול להשיג אלא חיצוניות הדברים הנראה לפי הגשמיים. **אבל העיקר הוא בפנימיות ההולך לפי דרכי ההנהגה הפנימית.** והנה העולם הוא גלגלי, עד שאי אפשר להזכיר לא מרחק ולא מערב לא צפון ולא דרום לא מעלה ולא מטה בקביעות, כי משתנים כל הקצוות לפי המקום והיושבים במקום ההוא."